

PÕLVAMAA
Rohelisem elu

PÕLVAMAA ARENGUSTRATEEGIA 2035+

SISUKORD

STRATEEGIA KOOSTAMISE PROTSSESS JA PÕHIMÕTTED	3
ARENGUSTRATEEGIA LÜHIKOKKUVÕTE JA RUUMILINE ÜLDLAHENDUS.....	4
PÕLVAMAA HETKEOLUKORD JA VÕTMETPROBLEEMID	6
PÕLVAMAA ERIPÄRA JA VISIOON 2035+	7
STRATEEGILISED EESMÄRGID JA TEGEVUSSUUNAD.....	8
Inimareng.....	9
Majandusareng.....	11
Taristu	13
SEOSSED TEISTE ARENGUDOKUMENTIDEGA	16
STRATEEGIA ELLUVIIMISE KORRALDUS JA SEIRE.....	17

STRATEEGIA KOOSTAMISE PROTSESS JA PÕHIMÕTTED

Põlvamaa arengustrateegia eesmärk on tingimuste loomine Põlvamaa kui terviku igakülgseks arenguks, tuginedes maakonna arengueeldustele ja eripäradele. Põlvamaa arengustrateegia koostamise aluseks on kohaliku omavalitsuse korralduse seadus (edaspidi KOKS), mille §6¹ lg 1 seab omavalitsustele ülesandeks ühiselt kavandada maakonna arengut ja suunata selle elluviimist. KOKS §37³ lg 1 järgi on nimetatud ülesande täitmise aluseks maakonna arengustrateegia. Arengustrateegia koostamise ülesande delegeerisid Põlvamaa omavalitsused KOKS §6¹ lg 2 alusel Põlvamaa Omavalitsuste Liidule. MTÜ Põlvamaa Omavalitsuste Liit omakorda delegeeris strateegia sisulise osa koostamise sihtasutusele Põlvamaa Arenduskeskus, jäädes ise koordineerivasse rolli.

Strateegia koostamise avaürituseks oli 2. mail Krootuse Rahvamajas toimunud mõttekohvik, kus osales 44 inimest. Järgmisena viidi 2018. aasta kevade, suve ja sügise jooksul läbi hariduse ja noorsootöö, kultuuri, heaolu ning taristu teemarühmasid – kokku 7 teemarühmade koosolekut, millest võttis osa 118 erinevat inimest. Teemarühmades kaardistati maakonna probleeme ja ressursse, pakuti välja pikaajalisi eesmärke maakonnale ning lähiaastate tegevusi eesmärkide suunas liikumiseks. Ettevõtjatelt strateegiasse sisendi saamiseks viidi 2018. aasta oktoobris läbi veebiküsitlus, millele vastas 214 ettevõtjat.

Arengustrateegia avalikustamise protsessi käigus said kõik huvilised võimaluse tagasiside andmiseks ning parandus- ja täiendustepanekute tegemiseks. Selle tarbeks pandi strateegia esmaversioon koos tagasiside vormiga ülesse maakonna portaali ja valdade kodulehtedele. Tagasisidet oli võimalik anda perioodil 13.11.2018–27.11.2018.

Põlvamaa Arengustrateegia 2035+ kiideti heaks Põlvamaa Omavalitsuste Liidu üldkoosoleku 05.12.2018 otsusega nr 59.

Arengustrateegia koostamisel lähtuti järgmistest põhimõtetest:

- Strateegilised eesmärgid ning nende täitmiseks vajalikud tegevussuunad ja tegevused ei tohi minna vastuollu põhimõttega, mida väljendab Põlvamaa tunnuslause: „Põlvamaa – rohelisem elu“.
- Strateegiliste eesmärkide¹ seadmisel ja tegevussuundade² kujundamisel püütakse lähtuda senisest 2015-2020 arengukavast. Põhjuseks soov hoida suurem sidusus varasemate tegevustega ning maakonna „näo“ säilitamine.
- Maakonna arengustrateegia sisaldab maakondliku mõõtmega tegevusi ning ei korda kohalike omavalitsuste arengukavasid.
- Maakonna arengut kavandatakse terviklikult. Arvesse võetakse nii vajadust tugevdada maakondlikke, piirkondlikke ja kohalikke keskuseid kui olulisi teenuste ja töökohtade pakkumise kohti, kui ka säilitada ajalooliselt välja kujunenud hajaasustust kui üht Põlvamaa omapära.

¹ Eesmärk on mõõdetav kirjapandud kujutus soovitatavast tulemusest, mida püütakse saavutada.

² Tegevussuund on olemuslikult sarnaste tegevuste kogum, mille kaudu kavatakse saavutada püstitatud eesmärk.

ARENGUSTRATEEGIA LÜHIKOKKUVÕTE JA RUUMILINE ÜLDLAHENDUS

PÕLVAMAA VISION 2035+			
<p>Põlvamaa tunnuslause „rohelisem elu“ on realiseerunud puhta, tervisliku ja rahuliku elu-, töö- ja puhkekeskkonnana, mis meelitab ligi elanikke, ettevõteteid ja külalisi. Põlvamaa elanikud on eluga hästi toime tulevad ning kasutavad maakonnas olevaid võimalusi enda igakülgseks arendamiseks. Kohalikke ressursse nutikalt väärindavad Põlvamaa ettevõtjad on oma tegevusega eeskujuks ülejäänud Eesti ettevõtetele.</p>			
Strateegiline teemavaldkond	Inimareng	Majandusareng	Taristu
Strateegiline eesmärk	Põlvamaa on stabiilse, aktiivse ja terve rahvastikuga maakond.	Põlvamaa on piirkonna tugevusi ja ressursse säästlikult ning nutikalt kasutavate ettevõtlike elanike ja konkurentsivõimeliste ettevõtete maakond.	Põlvamaa on elanike, ettevõtete ja külaliste nõudmistele vastava, loodust säästva ning arengut toetava elu-, ettevõtlus- ja puhkekeskkonnaga maakond.
Möödikud	<ul style="list-style-type: none"> Rahvaarv Rändesaldo Tervena elatud aastad Noorte huvitegevuses osalemise määr Elukestvas õppes osalemise määr Täiskasvanute kultuurielus osalemise määr Spordiharrastajate osakaal elanikkonnas Vabaühenduste liikmeks olevate elanike osakaal 	<ul style="list-style-type: none"> Keskmise brutopalka suhe Eesti keskmisesse brutopalka Tunnitootlikkus lisandväärtuse alusel Tööjõus osalemise määr 10 ja enama töötajaga ettevõtete arv Kaupade ja teenuste ekspordi osatähtsus kogu Eesti ekspordis Eri- ja kutsealase hariduseta tööjõu osakaal Kõrgharidusega tööjõu osakaal 	<ul style="list-style-type: none"> Kohaliku taastuvenergia osakaal tarbimises Avalike hoonete energiatõhusus Kruusakattega teede osakaal Elanike rahulolu ühistranspordiga Suure külastajate arvuga turismiobjektide arv Kasutusse lubatud elu- ja mitteeluruumide arv
Tegevussuunad	<ol style="list-style-type: none"> Haritud ja teadlike elanike maakond. Pärandit hoidev ja uusi väärtusi loov maakond. Positiivselt aktiivsete ja teotaheliste noorte maakond. Tervete, hoitud ja õnnelike elanike maakond. Tegusate ja võimekate kogukondade maakond. 	<ol style="list-style-type: none"> Ettevõtlust toetav maakond. Majanduslikult aktiivsete noorte maakond. Nutikatele lahendustele avatud ettevõtete maakond. Tunnustav ja positiivse brändiga maakond. Töötaheliste ja ettevõtlike elanike maakond. 	<ol style="list-style-type: none"> Elanike ja ettevõtete nõudmistele vastava kinnisavaraga maakond. Positiivse energiabilansiga maakond. Arengut toetava avaliku taristuga maakond. Ühendatud ja mobiilne maakond.

Joonis 1. Põlvamaa strateegikaart.

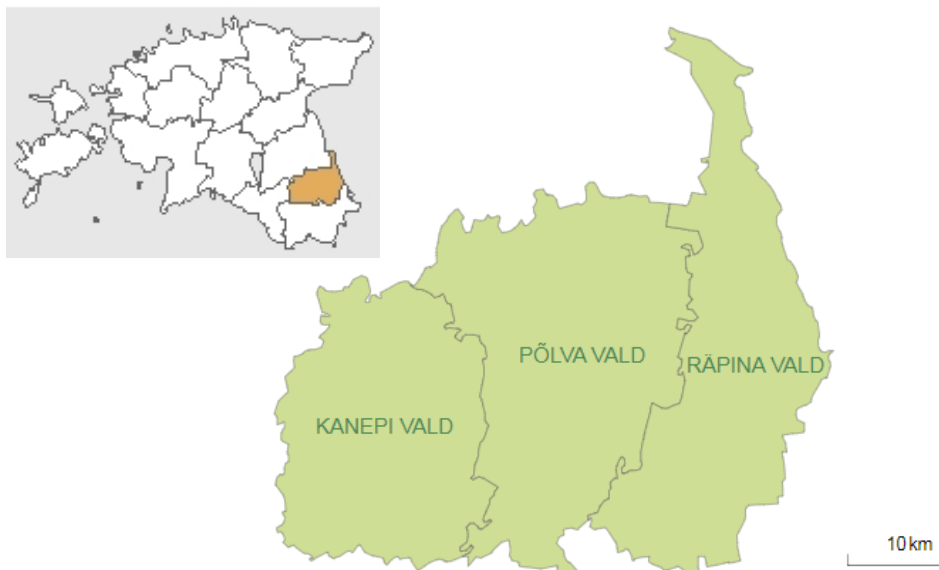
PÕLVAMAA ARENGUSTRATEEGIA 2035+

Joonis 2. Põlvamaa arengustrateegia 2035+ ruumiline üldlahendus.

PÕLVAMAA HETKEOLUKORD JA VÕTMEPROBLEEMID

Põlva maakond asub Lõuna-Eestis, ümbritsetuna Tartu maakonnast põhjas, Valga maakonnast läänes, Võru maakonnast lõunas ning Peipsi ja Lämmijärvest ning Vene Föderatsioonist idas (vt joonis 3).

Joonis 3. Põlvamaa asend ja kohalikud omavalitsused

Allikas: Statistikaamet

Statistikaameti andmetel elas Põlvamaal 2018. aasta alguses 25 290 elanikku (vt tabel 1). Põlva maakonna pindala on 1823,34 km², mis teeb Põlvamaast väiksuselt 3. maakonna Eestis. Põlva maakond koosneb peale 2017. aasta haldusreformi Kanepi vallast (moodustunud varasematest Kanepi, Kõlleste ja Valgjärve valdadest), Põlva vallast (moodustunud varasematest Ahja, Laheda, Mooste, Põlva ja Vastse-Kuuste valdadest) ning Räpina vallast (moodustunud varasematest Räpina, Veriora ja varem Tartu maakonda kuulunud Meeksi valdadest). Haldusreformi tulemusel ei kuulu Põlva maakonda enam endised Mikitamäe, Orava ja Värska valla alad.

Tabel 1. Põlvamaa kohalike omavalitsuste elanike arv, pindala ja eelarvemaht 2018. aastal.

Omaavalitsus	Elanike arv	Pindala (km ²)	Asustustihedus (el. km ² kohta)	Põhitegevuse tulud kokku (eur)
Kanepi vald	4 803	524,68	9,2	6 475 688
Põlva vald	14 084	705,89	20,0	19 383 274
Räpina vald	6 403	592,77	10,8	7 634 925
Kokku	25 290	1 823,34	13,9	33 493 887

Allikas: Statistikaamet, Maa-amet

Ühinemiste tulemusel on Põlvamaa kohalike omavalitsute arv vähenenud kolmeni, omavalitsused ise on aga kasvanud varasemast oluliselt suuremaks. Sellega koos on kasvanud omavalitsuste haldusvõimekus ning suutlikkus iseseisvalt oma arengut pikaajaliselt suunata. Seetõttu võib esile kerkida küsimus maakondliku arengu planeerimise ja maakondliku arendustegevuse otstarbekuses. Samas esineb Põlvamaal probleeme, mis puudutavad kõiki valdasid ning millega tegelemine nõuab vallapiiridest laiemat vaadet ja ühist panustamist. Need niinimetatud võtmeprobleemid on üksteisega

tihedalt seotud ja võimendavad üksteist ning nende mõju on halduspiire ületav. Maakonna ja valdade pikaajalise positiivse arengu eelduseks on nende ühine lahendamine või leevendamine.

Põlvamaa võtmeprobleemid on pikemalt lahti kirjutatud arengustrateegia Lisas 1. Kokkuvõtte võtmeprobleemidest on järgmine:

1. **Elanike arvu vähenemine.** Põlvamaa elanike arv vähenes perioodil 2000-2017 ligi 4300 elaniku ehk 13,3% võrra. Statistikaameti 2014. aasta prognoos ennustab selle negatiivse trendi jätkumist – aastaks 2035 võib Põlvamaa rahvaarv väheneda 19 300 elanikuni. Võrreldes 2018. aastaga, oleks Põlvamaa rahvaarv seega ligi 6000 elaniku (ehk 27,6%) võrra väiksem.
2. **Elanike puudulik tervisekäitumine ja kehvad tervisenäitajad.** Põlvamaa elanike keskmine eluiga on viimase 10+ aasta jooksul järjepidevalt tõusnud ning on samaväärne Eesti keskmise elueaga nii meeste kui ka naiste lõikes. Oluline mahajäämus esineb aga Põlvamaa elanike tervena elatud aastates, mis on 10 aasta võrra madalam kui Eestis keskmiselt.
3. **Madal tööjõupotentsiaal.** Seoses elanike arvu vähenemisega on vähenemas ka tööjõu hulk, mida ettevõtted saavad kasutada. Statistikaamet prognoosi alusel võib tööealiste elanike arv Põlvamaal väheneda 2035. aastaks 5000 inimese võrra. Olukorra muudab veelgi tõsisemaks maakonna elanike madal tööjõus osalemise määr ning tööjõu madal haridustase.
4. **Vähesuutlikud ettevõtted.** Põlvamaa ettevõtete tootlikkus on olnud püsivalt Eesti keskmisest madalam ning see on kajastunud ka töötajatele makstavates palkades. Vähese tootlikkuse üheks põhjuseks on maakonna ettevõtete väiksus – 2017. aastal olid 95,9% Põlvamaa ettevõtetest mikroettevõtted (alla 10 töötajaga). Mikroettevõtete osakaalult on Põlvamaa Eestis teisel kohal.
5. **Teenuste kallidus ning piiratud arv ja kättesaadavus.** Põlvamaa asustustihedus on Eesti keskmisega võrreldes madal ning elanikkond on ruumis suhteliselt ühtlaselt jaotunud. Vähenev ja ruumis hajusalt jaotunud elanikkond toob kaasa probleeme teenuste hinna ja kättesaadavusega. Samuti seab see suuremad nõudmised teedevõrgule ja ühistranspordile.

PÕLVAMAA ERIPÄRA JA VISIOON 2035+

Põlvamaal on oma eripära, mida on vajalik arengu eesmärgil ära kasutada. Selleks on **Põlvamaa puhas ja ehe loodus** ning **tuntud looduskahand kohad, rikkalike loodusressurssidega** seotud ettevõtlusvõimalused, **kvaliteetne elukeskkond** ning **hoitud ja arenev kultuuripärand**.

Looduslähedus, väikesed aktiivsed kogukonnad ja kaunis loodus muudavad Põlvamaa **ideaalseks kohaks, kus elada**. Siin üles kasvanud noored väärtustavad maakonna elukeskkonda ka täiskasvanueas ning pöörduvad pere luues meelsasti kodukohta tagasi. **Vilgas ja mitmekülgne kultuurielu** ei lase kellelgi igavust tunda, samas võimaldab hajaasustus kõigil soovijatel **rahu ja vaikust** nautida. **Korras terviserajad ja kergliiklusteed** toetavad elanike kehalist aktiivsust ja tervise eest hoolitsemist.

Põlvamaa eripära toetab tugevalt ka mitmekülgse ettevõtluse teket ja arengut. Taevaskojad, Lämmijärv ning Ahja ja Vöhandu jõed, Postitee, Meenikunno ja Valgesoo rabad, ajaloolised mõisad, Otepää kõrgustik – need on vaid mõned näited kultuuri- ja loodusväärtustest, mis Põlvamaaga lahutamatult koos käivad. Need kohad loovad suurepäraseid ja mitmekülgseid võimalusi **turismiks ja rekreatsiooniks**. Koos traditsiooniliste külamaastike ning kompaktsena hoitud suuremate asulatega moodustavad nad aga suurepärase elukeskkonna, kuhu uusi elanikke meelitada ning kus ettevõtlusharuna võiks esile kerkida **hõbemajandus**. Looduslähedane elulaad aitab säilitada ka piirkonnaga seotud pärimuskultuuri, põnev looduskeskkond inspireerib uut looma. Seeläbi on

maakonnal head eeldused traditsioonidest ja loodusest ideesid ammutava **loomemajanduse** arendamiseks.

Puhas loodus ja rohelisema elu maine toetavad erinevate loodusressursse säästlikult väärindavate tootmisharude arengut, näiteks **aiandus, põllumajandus ja toiduainete valmistamine, puitmajade ehitus ja viimistlusmaterjalide tootmine** või **taastuvenergeetika**. Looduslike ressursside väärindamist maakonnas toetavad ka maakonnas paiknevad Räpina Aianduskool ning traditsioonilise ja ökoloogilise ehituse kompetentsikeskus Eestimaaehitus, naabermaakonnas asuv puidutöötlemise ja mööblitootmise kompetentsikeskus TENTER ning Põlvamaa kohalikke tooraineid kasutavaid ettevõtteid ühendav kvaliteedimärk „Rohelisem märk“.

Looduslähedase elu- ja ettevõtluskeskkonna sõnumi võtab kokku aastaid maakonna tunnuslauseks olnud „**Põlvamaa – Rohelisem elu**“.

Põlvamaa eripära ja tunnuslauset silmas pidades on sõnastatud ka maakonna visioon aastateks 2035 ja edasi:

Põlvamaa tunnuslause „rohelisem elu“ on realiseerunud puhta, tervisliku, nutika ja hea mainega elu-, töö- ja puhkekeskkonnana, mis meelitab ligi elanikke, ettevõtteid ja külalisi. Põlvamaa elanikud on eluga hästi toime tulevad ning kasutavad maakonnas olevaid mitmekülgseid võimalusi enda igakülgseks arendamiseks. Kohalikke ressursse nutikalt väärindavad Põlvamaa ettevõtjad on oma tegevusega eeskujuks ülejäänud Eesti ettevõtetele.

„Roheline“ ei tähenda maakonna jaoks pelgalt ilusat ja hoitud looduskeskkonda, vaid üldist maakonna eripäralt, identiteedile ja mainele rajanevat kõrget heaolu taset. Põlvamaa püüdleb „rohelise“ maakonna poole kõige laiemas mõttes:

- Põlvamaa on kauni ja hoitud looduskeskkonnaga maakond
- Põlvamaa on stabiilse rahvastikuga maakond
- Põlvamaa on hea tervisega maakond
- Põlvamaa on kõrge haridustasemega maakond
- Põlvamaa on põneva ja mitmekülgse kultuurieluga maakond
- Põlvamaa on aktiivse elanikkonnaga maakond
- Põlvamaa on nutika ettevõtlusega maakond
- Põlvamaa on moodsa ja loodust säästva taristuga maakond
- Põlvamaa on hea mainega maakond

STRATEEGILISED EESMÄRGID JA TEGEVUSSUUNAD

Visiooni täitumise aluseks on maakonna eripära ja ressursside ära kasutamine maakonna võtmeprobleemide lahendamiseks. Selleks tuleb saavutada püsivad positiivsed muutused kolmes strateegilises teemavaldkonnas – inimarengus, majandusarengus ja taristus. Soovitud muutuste kirjeldamiseks on iga valdkonna jaoks sõnastatud vähemalt 2035. aastani kestev strateegiline eesmärk. Eesmärke püütakse saavutada pikaajaliste tegevussuundade ja neisse koondatud tegevuste

abil. Põlvamaa visioon ja strateegilised eesmärgid aastani 2035, tegevussuunad nende elluviimiseks ning mõõdikud elluviimise seireks on kokkuvõtlikult välja toodud Põlvamaa strateegiakaardil (vt joonis 1). Strateegia elluviimiseks vajalike olulisemate tegevuste paiknemine on toodud ruumilises üldlahenduses (vt joonis 2). Tegevused on tegevussuundade kaupa välja toodud arengustrateegia tegevuskavas.

Inimareng³

Põlvamaa inimarengu valdkonna tegevussuundade eesmärgiks on lahendada või leevendada kahte esimest võtmeprobleemi:

- elanike arvu vähenemist ja,
- elanike puudulikku tervisekäitumist ning kehvaid tervisenäitajaid.

Samas on valdkonnal suur mõju ka teistele võtmeprobleemidele, sest rahvaarvu vähenemise peatumine ja tervem elanikkond avaldab otsest mõju maakonna tööjõuturule, ettevõtete arengule ja avalike teenuste vajadusele.

Strateegiline eesmärk

Esimesest kahest võtmeprobleemist tulenevalt on püstitatud inimarengu teemavaldkonna strateegiline eesmärk 2035+:

Põlvamaa on stabiilse, aktiivse ja terve rahvastikuga maakond.

Inimarengu strateegilise eesmärgi täitmine toob kaasa selle, et Põlvamaa rahvaarv püsib 2018. aasta tasemel. See on saavutatav eelkõige läbi positiivse rändesaldo. Väljarände pidurdumise ja sisserände suurenemise põhjuseks on Põlvamaa kvaliteetne elukeskkond, sh kaunis looduskeskkond, elanike vajadustest lähtub haridusvõrk, omanäoline kultuurielu, mitmekülgsed sportimisvõimalused ning väärikust tagav hoolekandesüsteem. Maakonnale lisavad atraktiivsust ka aktiivsed kohalikud kogukonnad, kes järjepidevalt ja sihipäraselt tegelevad kohaliku elu arendamisega. Rahvaarvu aitab stabiliseerida ka paranenud iive. Suurenenud on sündimus (osaliselt tänu maakonda elama tulnud noortele peredele) ning vähenenud suremus, sest Põlvamaa elanike terviseteadlikkus ja -käitumine on oluliselt paranenud ning eluiga pikenenud.

Olulisemaid mõõdikud, mis aitavad jälgida 2035+ eesmärgi suunas liikumist:

1. Rahvaarv
2. Rändesaldo
3. Tervena elatud aastad
4. Noorte huvitegevuses osalemise määr
5. Elukestvas õppes osalemise määr
6. Täiskasvanute kultuurielus osalemise määr
7. Spordiharrastajate osakaal elanikkonnas
8. Vabaühenduste liikmeks olevate elanike osakaal

³ Inimarengu valdkond puudutab teemasid, nagu haridus ja noorsootöö, kohalikud kogukonnad, kultuur, sport, sotsiaalhoolekanne, tervisedendus ja -hoid.

Ressursid

Strateegilise eesmärgi saavutamiseks on Põlvamaal olemas ressursid, mille oskuslikul kasutamisel on võimalus maakonna inimarengu võtmeprobleemid lahendada või vähemalt nende mõju oluliselt vähendada.

Esimeseks oluliseks ressursiks on maakonna **aktiivsed elanikud ja ühendused**. Olgu selleks põnevad kunsti- ja kultuuriinimesed, tiptasemel võistlussportlased, kogenud meditsiinitöötajad või uuenduslikud haridustegelased, eeskujusid ja sädeinimesi jagub Põlvamaal kõikidesse valdkondadesse. Neile lisandub suur hulk aktiivseid vabaühendusi, kelle tegevusvaldkond ulatub kultuuriloomest sotsiaalhoolekandeni ja külade arendamisest elanike harimiseni.

Teiseks ressursiks on olemasolevad **koostöövõrgustikud**. Toimivad võrgustikud on olemas näiteks kogukondlikel mittetulundusühingutel, kultuuritöötajatel, tervisedendajatel ning spordiühingutel. Uuesti tegutsemisele aitamist vajavad veel hariduse ja noorsootöötajate võrgustikud. Toimivad võrgustikud varustavad valdkondade eestvedajaid laialdasema teabega, aitavad tegevusi koordineerida ning olemasolevaid ressursse paremini kasutada.

Tegusaid inimesi ja toimivaid võrgustikke toetab **kodulähedane taristu**. Põlvamaal on olemas kodulähedaste alusharidusasutuste ja üldhariduskoolide võrgustik, kus väikestele koolidele iseloomulik isiksuskeskne õpetamine ja lapse arendamine on loomulik. Maakonnas on ulatuslik ja mitmekesine avatud noortekeskuste, huvitegevuse koolide, kultuuriasutuste ja spordibaaside võrgustik, mis suudaks vaba aja tegevust pakkuda suurele hulgale maakonna elanikele. Terviseprobleemidega aitab elanikel toime tulla ulatuslik perearstiabi võrgustik ning kaks haiglat. Lisaks maakonna võimalustele on elanikele kättesaadav Põlvamaaga piirnevates omavalitsustes paiknev regionaalse või riikliku tähtsusega taristu – olgu selleks näiteks Otepää spordirajatised, Võrumaa Kutsehariduskeskus või Värska Sanatoorium.

Kahlemata on üheks Põlvamaa ressursiks ka **järjepidevuse ja traditsioonide olemasolu**. Olgu selleks paikkondlik pärimuskultuur, erinevatele sihtrühmadele mõeldud laulu- ja tantsupeod, pika ajalooa maakondlikud konverentsid ja tunnustusüritused, muuseumide poolt vahendatavad programmid, piirkondlikud laadad ja kultuuriüritused või traditsioonilised spordiüritused, neil kõigil on oluline roll maakonna identiteedis ja maines.

Üheks seni ebapiisavalt kasutatud ressursiks on **Tartu lähedus** ja Tartu poolt pakutavad mitmekülgsed võimalused. Tartus töötab spetsialiste, keda Põlva suuruses maakonnas ei ole sageli võimalik palgal hoida, ent keda vahel siiski vaja läheb. Tänu Tartu lähedusele on nad vähem kui tunniajase autosõidu kaugusel. Sama on olukord spetsiifiliste töökohtadega – Tartu lähedus võimaldab Põlvamaa elanikel töötada ametikohtadel, mida maakonnas ei leidu, ja samas elada jätkuvalt Põlvamaal. Hea elukeskkond ja igapäevase töörande võimalikkus on ühelt poolt puhvriks, mis pidurdab tööealiste inimeste väljarännet maakonnast ning võiks tulevikus olla ka oluliseks sisserände allikas.

Neid ja veel paljusid teisi ressursse toetab Põlvamaa eripäraks olev **ehe looduskeskkond** ning rohelisema elu identiteet.

Tegevussuunad

Ressurssidest lähtuvalt on maakondlikud tegevussuunad inimarengu teemavaldkonna strateegilise eesmärgini jõudmiseks järgmised:

1. **Haritud ja teadlike elanike maakond**. Põlvamaa mitmekülgses haridussüsteemis osaleb elukestvalt valdav osa elanikkonnast. Selleks on maakonnas olemas õppimisele ja õpetamisele motiveeritud

inimesed ja loodud kaasaegsed tingimused õppetöö läbiviimiseks. Seda kõike soodustab laialdane maakonnasisene koostöö ja avar nägemus haridusest ning toetab Tartu hariduspotentsiaal.

2. **Pärandit hoidev ja uusi väärtusi loov maakond.** Vaimset ja materiaalselt kultuuripärandit ja kultuurilist identiteeti hoiavad toimiv kultuuri- ja mäluasutuste ning riigiametite võrgustik, järjepidev pärimusõpe ning teadlik ja kultuuripärandit väärtustav kogukond koostöös riigi ja omavalitsustega. Avatud meel, nooruslik energia ja kaasaegne taristu loovad tingimused uute algatuste tekkeks. Ressursside tõhusamaks ja mõjusamaks kasutamiseks ning kultuurielu mitmekesistamiseks on maakonna kultuurikorraldus koordineeritud ja toimub laialdane koostöö.
3. **Positiivselt aktiivsete ja teotahteliste noorte maakond.** Põlvamaa noored osalevad aktiivselt haridus-, kultuuri- ja spordielus ning kogukondlikes tegemistes. Maakonna noorte ideede elluviimist abistab toimiv toetusvõrgustik ja paindlik toetussüsteem. Maakonnas tegutsevad kaasaegsed noortekeskused, kus töötavad pädevad ja motiveeritud noorsootöötajad.
4. **Tervete, hoitud ja õnnelike elanike maakond.** Põlvamaa elanikud hoolivad enda ja oma lähedaste tervisest ning käituvad turvaliselt ja ohte ennetavalt. Tervislik ja aktiivne eluviis loomulik osa Põlvamaa elanike argipäevast. Elanike edukat toimetulekut toetab pädevate ja motiveeritud sotsiaal- ja tervishoiutöötajate, tervisedendajate ja treenerite ning kaasaegsete asutuste ja paindlike teenuste võrgustik.
5. **Tegusate ja võimekate kogukondade maakond.** Põlvamaa kogukonnad on tugevad ja tegelevad teadlikult kohaliku elukeskkonna parendamisega. Kogukondade juhid on motiveeritud ja pädevad organisatsiooni igapäevases juhtimises ning pikemaajalisel arendamisel. Oma tegevusi suudavad kogukonnad rahastada omatulu arvelt, kuid neile on maakonnas kättesaadavad ka erinevad toetusmeetmed. Kohalikud omavalitsused võtavad kogukondi kui tugevaid partnereid, keda kaasatakse otsuste tegemisse ja kellele delegeeritakse kogukondi puudutavaid ülesandeid. Eestvedajate arendamiseks ja motiveerimiseks on välja töötatud koolitusprogrammid.

Majandusareng⁴

Majandusarengu valdkonna tegevussuundade eesmärgiks on lahendada või leevendada kolmandat ja neljandat võtmeprobleemi:

- madal tööjõu potentsiaal ja,
- vähesuutlikud ettevõtted.

Samas on valdkonnal suur mõju ka teistele võtmeprobleemidele, sest kiire majandusareng ja suuremad palgad avaldaksid otsest mõju maakonna elanike heaolule ja avalike teenuste, eriti sotsiaalteenuste, vajadusele.

Strateegiline eesmärk

Kolmandast ja neljandast võtmeprobleemist tulenevalt on püstitatud majandusarengu teemavaldkonna strateegiline eesmärk 2035+:

⁴ Majandusarengu valdkond puudutab teemasid, nagu noorte ettevõtlus, konkurentsivõimelised ettevõtted, piisav tööjõud ning ettevõtlust toetav avalik sektor.

Põlvamaa on piirkonna tugevusi ja ressursse säästlikult ning nutikalt kasutavate ettevõtlike elanike ja konkurentsivõimeliste ettevõtete maakond.

Majandusarengu strateegilise eesmärgi täitmine toob kaasa selle, et Põlvamaa majanduskeskkond tagab elanike kõrge tööhõive ja palga. Põlvamaa ettevõtted on kasvanud suuremaks, ekspordivad ning tegelevad rohkem toote- ja teenuste arendamisega. Seeläbi on suurenenud on ettevõttes loodav lisandväärtus. Ettevõtete kasvamist võimaldab haritud ning tööhõives aktiivselt osalev elanikkond. Toeks on maakonna atraktiivne maine, mis võimaldab ettevõtetel maakonda uut tööjõudu meelitada ning lihtsustab ka oma toodete ja teenuste müümist väljaspool maakonda. Värskest maakonna ettevõtlusesse lisavad uue põlvkonna noored ettevõtjad. Ettevõtete arengubarjääre aitavad kõrvaldada ettevõtlust toetavad kohalikud omavalitsused ja maakondlikud tugistruktuurid.

Olulisemaid mõõdikuid, mis aitavad jälgida eesmärgi suunas liikumist:

1. Keskmise brutopalga suhe Eesti keskmisesse
2. Tunnitootlikkus lisandväärtuse alusel
3. Tööjõus osalemise määr
4. 10 ja enama töötajaga ettevõtete arv
5. Kaupade ja teenuste ekspordi osatähtsus kogu Eesti ekspordis
6. Eri- ja kutsealase hariduseta tööjõu osakaal
7. Kõrgharidusega tööjõu osakaal

Ressursid

Strateegilise eesmärgi saavutamiseks on Põlvamaal olemas olulised ressursid, mille oskuslikul kasutamisel on võimalus maakonna majandusarengu võtmeprobleemid lahendada või vähemalt nende mõju oluliselt vähendada.

Esimeseks oluliseks ressursiks on maakonna **puhas loodus ja looduslikud ressursid**, mida saab ettevõtlus kasutada nii toorainena (nt. puit, savi, liiv, pilliroog, metsasaadused, põllumajandussaadused), tootmisvahendina (nt. põllumajandusmaa) kui ka lõpptoote komponendina (nt looduslikud vaatamisväärsused turismis ja puhkemajanduses või rahulik elukeskkond hõbemajanduses).

Sellega on tihedalt seotud maakonna **asukohta**, kohalikke **looduslikke ressursse ja kultuuripärandit nutikalt kasutavad ettevõtted**, kes Põlvamaa tugevusi ära kasutades siin lisandväärtust loovad. Põlvamaa olulisemate ettevõtlussektorite hulgas on põllumajandus, toiduainetööstus, puidutööstus ja puitmajade ehitus, paber- ja papptoodete tööstus, veondus. Senisest suurema rolli võib tulevikus omandada head looduskeskkonda ning kohalikku kultuuripärandit teenuste kaudu vääringdavad turism ja puhkemajandus, rekreatsioon ning hõbemajandus.

Oluliseks toeks ettevõttele on erinevad **ettevõtjate koostöövõrgustikud**, olgu siis SA Põlvamaa Arenduskeskuse poolt koordineeritavad mentor- ja kogemusklubid ning Rohelisema märgi ettevõtteid ja turismiettevõtteid koondavad võrgustikud, puidu- ja mööbliettevõtjaid koondav Kagu-Eesti Puiduklaster või Põlvamaa tegutsevate ettevõtete poolt loodud mittetulundusühing Põlvamaa Patrioot.

Majandusarengu seisukohalt on oluline ka maakonna **energiaga varustatus**. Maakonda läbib Irboska-Tartu-Rakvere maagaasitrass ning 330 kV ja 110kV elektriliinid. Lisaks jagub maakonnas piisavalt taastuvaid energiaressursse maakonna energiavajaduste katmiseks⁵.

Üheks seni ebapiisavalt kasutatud ressursiks on ka **naaberriikide lähedus** (Venemaa, Läti), kust võiks leida häid võimalusi Põlvamaa ettevõtjate ekspordimahtude suurendamiseks. Ka **Tartu**, kui Lõuna-Eesti suurima tömbekeskuse ning mitmete teadus- ja haridusasutuste paiknemise koha **lähedus** vajaks senisest suuremat ärakasutamist – Tartust võiks Põlvamaa ettevõtted leida endale nii uusi kliente, töötajaid kui ka koostööpartnereid.

Tegevussuunad

Maakondlikud tegevussuunad majandusarengu teemavaldkonna strateegilise eesmärgini jõudmiseks:

1. **Ettevõtlust toetav maakond.** Maakonna ettevõtlust ja uute ideede elluviimist abistab toimiv maakondlik tugisüsteem ja paindlikud toetused. Kohalikud omavalitsused on teadlikud ettevõtete arengutakistustest ning tegelevad nende kõrvaldamisega. Ettevõtlusel ja ettevõtjaks olemisel on elanike seas hea maine.
2. **Majanduslikult aktiivsete noorte maakond.** Kõikides vanuseastmetes toimub majandus- ja ettevõtlusõpe. Põlvamaa noored osalevad aktiivselt mini- ja õpilasfirmade tegevuses. Maakonna ettevõtted panustavad aktiivselt noorte ettevõtluse arendamisse (praktikakohad, mentorlus).
3. **Nutikatele lahendustele avatud ettevõtete maakond.** Põlvamaa ettevõtted on avatud uutele ideedele ja lahendustele ning kasutavad maakonna tugevusi kõrge lisandväärtusega toodete ja teenuste pakkumiseks. Ettevõtjate initsiatiivil on ellu kutsutud mitmeid koostöövõrgustikke ning korraldatakse nutikate lahenduste leidmisele ja rakendamisele suunatud ühistegevusi. Põlvamaa ettevõtte tootlikkus on kõrge ning nad suudavad töötajatele pakkuda konkurentsivõimelist palka.
4. **Tunnustav ja positiivse brändiga maakond.** Maakonnal on toimiv mainekujunduskava, mille elluviimiseks panustavad nii kohalikud omavalitsused, ettevõtted kui ka vabaühendused. Positiivset mainet toetavad erinevad maakonnaülelised suurüritused ja ühistegevused ning ettevõtjate ühisturundus. Põlvamaal märgatakse ja tunnustatakse valdkondlikke eeskujusid ja edukaid saavutusi ning kasutatakse neid maakonna mainekujunduses.
5. **Töötahteliste ja ettevõtlike elanike maakond.** Põlvamaa elanikud väärtustavad enda arengut ja konkurentsivõimet tööjõuturul. Maakond paistab silma oma elanike kõrge täiend- ja ümberõppes osalemise määraga. Mitteaktiivsete inimeste tööturule toomiseks kasutavad maakonna ettevõtted paindlikke töövorme ja töökohtade kohendamist.

Taristu⁶

Taristu valdkonna tegevussuundade eesmärgiks on lahendada või leevendada maakonna esimest, neljandat ja viiendat võtmeprobleemi:

⁵ Uuring „[Põlva maakonna taastuvad energiaressursid ja nende kasutamise võimalused](#)“. Tallinna Tehnikaülikool, 2007.

⁶ Taristu valdkond puudutab teemasid, nagu maakonna kinnisvaraturg, hoonete energiasäästlikkus, taastuenergia tootmine, maakondliku tähtsusega kultuuri-, spordi-, turismi- ja puhketaristu, teedevõrk ning transport.

- elanike arvu vähenemist,
- ettevõtete vähest suutlikkust ning,
- teenuste kallidus ja piiratud kättesaadavus.

Samas on valdkonnal suur mõju ka teistele võtmeprobleemidele, sest korras taristu on vajalikuks eelduseks inim- ja majandusarengu eesmärkide täitmisel.

Strateegiline eesmärk

Viiendast võtmeprobleemist tulenevalt on püsitatud taristu teemavaldkonna strateegiline eesmärk 2035+:

Põlvamaa on elanike, ettevõtete ja külaliste nõudmistele vastava, loodust säästva ning arengut toetava elu-, ettevõtlus- ja puhkekeskkonnaga maakond.

Taristu eesmärgi täitmine toob endaga kaasa selle, et maakonna taristu kinnistab inim- ja majandusarengu eesmärkide täitumisel saavutatud Põlvamaa kõrge heaolu taseme. Põlvamaa kinnisvaraturg toimib maakonna arengut toetavalt. Kõigil huvilistel on võimalik leida endale sobilik eluase või krunt selle rajamiseks. Tegutsevatel ettevõtetel on olemas võimalused oma tegevuse laiendamiseks ning alustavad ettevõtjad leiavad endale kasutamiseks kaasaegsed büroo-, tootmis- ja laopinnad. Energiatõhusad avalikud hooned toetavad avalike teenuste jätkusuutlikku pakkumist. Valdav osa maakonnas tarbitavast energiast on toodetud kohapeal ning taastuvatest allikatest. Maakonda katab moodne kultuuri-, spordi- ja puhketaristu, mis võimaldab elanikel meelt lahutada, huvialadega tegeleda ning oma keha ja vaimu eest hoolitseda. Põnevad turismiobjektid toovad Põlvamaale hulgaliselt külalisi nii Eestist kui kaugemalt. Head teed ning paindlikud transpordilahendused võimaldavad inimestel ja kaupadel liikuda sinna, kuhu ja millal vaja, kiire ja kättesaadav internet toob maailma koju ja kontorisse.

Olulisemaid mõõdikuid, mis aitavad jälgida eesmärgi suunas liikumist:

1. Kohaliku taastuvenergia osakaal tarbimises
2. Avalike hoonete energiatõhusus
3. Kruusakattega teede osakaal
4. Elanike rahulolu ühistranspordiga
5. Suure küllastajate arvuga turismiobjektide arv
6. Kasutusse lubatud elu- ja mitteeluruumide arv

Ressursid

Strateegilise eesmärgi saavutamiseks on Põlvamaal olemas mitmeid ressursse, mida osaliselt on mainitud juba eelneva kahe strateegilise eesmärgi juures.

Hea elu-, ettevõtlus- ja puhkekeskkonna loomise aluseks on maakonna **pikaajaline pühendumus** loodushoiule, puhtale toidule, keskkonnasõbralikule ehitusele ning energiasäästule ja taastuvenergiale. Põlvamaa tunnuslause "Põlvamaa - rohelisem elu" kehtestati juba 2002. aastal. Tänu sellele on roheline elulaad maakonna elanikele tuttav ja järjest enam omane. Maakonnas tegutsevad mitmed keskkonnasõbralikule ehitusele ja säästvale elulaadile suunatud ettevõtted ja ühendused, kelle teadmisi on võimalik taristu arendamisel ära kasutada.

Taristuinvesteeringute planeerimisel on heaks ressursiks erinevad maakonnas **tegutsevad võrgustikud**, olgu siis kultuuritöötajad, spordiedendajad või turismiettevõtted. Nende võrgustike kaudu on võimalik teha ideekorjeid, saada tagasisidet esialgsetele plaanidele ning kokkuvõttes muuta taristuinvesteeringud mõjusamaks.

Maakonnas on olemas **tuntud kultuuri-, spordi-, puhke- ja turismiobjektid**, mida on võimalik koheselt kasutama või edasi arendama hakata, näiteks Ahja ja Võhandu jõed ning Lämmijärv, Postitee ning selle ääres paiknevad Eesti Maanteemuuseum, Põlva Talurahvamuuseum ja looduslikud vaatamisväärsused, Pokumaa, Meenikunno maastikukaitseala, Intsikurmu metsapark ja lauluväljak, Mammaste Tervisespordikeskus, Cantervilla ja Sillapää lossid ning Mooste mõisakompleks, Saesaare paisjärv ja Taevaskojad. Koos toimivate eestvedajate võrgustikega moodustavad need arengut oluliselt toetada suutva koosluse.

Taristu arendamise seisukohalt on oluline, et Põlvamaal on **piisavalt ruumi ja vaba maad**. Uusi elamu ja ärihooneid on võimalik rajada olemasolevatele alade, samas leidub maad ka uute alade planeerimiseks, kui vajadus peaks tekkima. Sama kehtib uute kultuuri-, spordi-, puhke- ja turismiobjektide rajamisel.

Inimeste ja kaupade liikumise jaoks on olulised maakonna **head ühendused**. Maakonnas on Eesti tihedaim teedevõrk, siit läheb läbi Tallinn-Tartu-Võru-Luhamaa maantee ning Koidula-Tartu raudtee. Avalikku liinivedu korraldab Põlvamaa ja Võrumaa ühine ühistranspordikeskus, mistõttu on võimalik kahe maakonna liine lihtsamini sobitada ja maakondade vahelist liikumist parandada. Senisest suuremat rolli maakonna arengus võib tulevikus omada naabruses paiknev rahvusvahelisi lende võimaldav Tartu lennujaam. Suure potentsiaaliga oleks Valga-Koidula raudtee rekonstrueerimine ning avamine rahvusvahelisele kauba- ja reisijateveole.

Tegevussuunad

Maakondlikud tegevussuunad taristu teemavaldkonna strateegilise eesmärgini jõudmiseks:

1. **Elanike ja ettevõtete nõudmistele vastava kinnisvaraga maakond.** Põlvamaal elamisest huvitatud leivad endale sobiliku eluaseme või krundi selle rajamiseks. Alustavatele ettevõttele on maakonnas pakkuda kaasaegset ärikinnisvara. Toimiv kinnisvaraturg tagab eraisikutele ja ettevõtetele laenuvõimalused kinnisvara rajamiseks, soetamiseks või laiendamiseks.
2. **Positiivse energiabilansiga maakond.** Põlvamaal toodetakse rohkem taastuvenergiat või taastuvaid energiaallikaid, kui maakonnas ära tarbida suudetakse. Kõik Põlvamaa avalikud hooned on renoveeritud energiasäästlikuks ning on suutelised tootma taastuvenergiat. Soojamajanduses ja ühistranspordis kasutatakse kütusena ainult taastuvaid energiaallikaid. Elamute ja ärihoonete energiabilansi parandamiseks on maakonnas võimalik leida teavet ja saada toetust.
3. **Arengut toetava avaliku taristuga maakond.** Põlvamaal on mitmeid suuri turismiobjekte, mis meelitavad maakonda turiste aastaringselt ning suudavad ennast tuludest ise ära majandada. Maakonna spordi- ja puhketaristu toetab elanike aktiivset eluviisi. Kultuuriobjektide võrgustik võimaldab korraldada nii väikeseid külapidusid kui rahvusvahelisi suurüritusi. Kohalike omavalitsuste kasutuses olevate hoonete arv on elanikele piisav ja haldajatele jätkusuutlik.
4. **Ühendatud ja mobiilne maakond.** Põlvamaa teed on tolmuwaband ning aastaringselt läbitavad. Rajatud on kergliiklusteede võrgustik, mis ühendab suuremaid keskusi tagamaaga. Nõudlusele vastav ja paindlikke lahendusi kasutav ühistranspordisüsteem tagab kõigile elanikele maakonnasisesed liikumisvõimalused. Kiire internet on kättesaadav igas metsatalus.

SEOSED TEISTE ARENGUDOKUMENTIDEGA

Põlvamaa arengustrateegia 2035+ ei ole ainus arengudokument, mis maakonna arengut suunab. Mõju maakonna arengule on ka maakonnaplaneeringul, kohalike omavalitsuste arengukavadel ning riigi valdkondlikel arengukavadel. Arengustrateegia koostamisel on seetõttu arvesse võetud juba varem kehtestatud arengudokumente. Järgnevalt on kirjeldatud olulisemad seosed maakonnasiseste dokumentidega. Seosed riigi valdkondlike arengudokumentidega toodud Lisas 2. Arengustrateegia seoseid teiste arengudokumentidega on käsitletud peamiselt visiooni ja strateegiliste eesmärkide tasandil.

Põlva maakonnaplaneering 2030+

Ruumilise arengu visioon: *„Põlvamaa on ajaloolist jätkuvust ja looduslähedust väärtustava ruumistruktuuriga maakond. Siin eristuvad traditsioonilised külamaastikud ning kompaktsena hoitud suuremad asulad ja linnad, mis ühtlasi koondavad mahukamat ettevõtlust ja tootmistegevust. Elanike igapäevaelu toimimine tugineb uuenduslike ja paindlike lahenduste rakendamisel ning mugavatel ühendustel oluliste keskustega Põlvamaal ja naabermaakondades. Kõik see tagab kvaliteetse elukeskkonna erinevates Põlvamaa piirkondades.“*

Põlvamaa arengustrateegia 2035+ visioonil on tugev seos maakonnaplaneeringu ruumilise arengu visiooniga, sest mõlemad rõhutavad Põlvamaa looduslähedust, head elukeskkonda ning nutikate lahenduste kasutamise olulisust ja elanike heaolu.

Kohalike omavalitsuste arengukavad

Kanepi valla arengukava aastateks 2019-2026: *„Kanepi vald on terviklikult arenenud kaunis, mitmekesise majanduse ning kvaliteetse elukeskkonnaga piirkond, kus väärtustatakse teadmisi, oskusi, aktiivsust ning kultuuritraditsioone.“*

Põlva valla arengukava aastateks 2019-2030: *„Põlva on toimeka kogukonnaga vald, kus hoitakse ja väärtustatakse mitmekesist omakultuuri ning aktiivset eluviisi. Põlva noored on ettevõtlikud ja tolerantsed ning kodukohatunnetusega. Põlva vald oma puhta looduse ja miljööväärtuslike aladega on koht, kus elatakse põlvest põlve. Valla koostöö teiste organisatsioonidega on aktiivne ja avatud. Valla eri piirkonnad on saavutanud ühtlase arengutaseme ja majanduslikult jätkusuutlikud.“*

Räpina valla arengukava aastateks 2019-2030: *„Räpina valla visioon on olla tuntud ja tunnustatud kui turvalise ja keskkonnasõbraliku elu-, puhke- ning puhta looduskeskkonnaga, soodsa ettevõtluskliimaga, elujõulise ja aktiivse elanikkonnaga vald, mille märksõnadeks on jätkusuutlikkus, koostöö ning kodanikualgatus.“*

Kõigi kolme Põlvamaa kohaliku omavalitsuse visioonid tähtsustavad sarnaselt Põlvamaa arengustrateegia 2035+ visioonile maakonna puhast ja tervislikku elu- ja puhkekeskkonda. Sarnaselt strateegiale, peetakse ka kohalike omavalitsuste arengukavades oluliseks maakonna ettevõtluskeskkonna arendamist.

STRATEEGIA ELLUVIIMISE KORRALDUS JA SEIRE

Strateegiadokumendi elluviimist, seiret ja uuendamist koordineerib Põlvamaa Omavalitsuste Liidu (POL) üldkoosolek (maakonnas omavalitsuste poolt nimetatud maakondliku arendusorganisatsiooni juhtorgan), kes vajadusel delegeerib osa ülesandeid sihtasutusele Põlvamaa Arenduskeskus (PAK).

Tegevuskavas toodud tegevuste elluviimise eest vastutab iga tegevuse juures välja toodud vastutav organisatsioon või organisatsioonid. Strateegia elluviimiseks vajalikke tegevusi rahastatakse läbi erinevate toetusmeetmete, otse riigieelarvest või asjast huvitatud poolte rahastusest.

Arengustrateegia täitmist analüüsitakse igal neljandal aastal alates strateegia kinnitamisest. POL koos PAK-iga koostab seirearuande strateegia elluviimise ning eesmärkide suunas liikumise kohta, võttes aluseks strateegias toodud mõõdikud. Seire käigus antakse hinnang Põlvamaal toimunule ja strateegia ajakohasusele. Strateegia ajakohasust hinnatakse nii visiooni, strateegiliste eesmärkide kui ka tegevussuundade tasandil. Seirearuande kinnitab POL-i üldkoosolek. Seire tulemused tehakse kättesaadavaks maakonna portaalis.

Seirearuande koostamine ajastatakse nii, et selle põhjal jõuaks vajadusel teha ettepanekuid maakonna arengustrateegia ja tegevuskava uuendamiseks. Strateegia muutmiseks loetakse visiooni ja strateegiliste eesmärkide muutmist, uute eesmärkide püstitamist ning uute tegevussuundade lisamist. Sel juhul algatab POL-i üldkoosolek strateegia muutmise protsessi, mille käigus kogutakse huvipooltelt ettepanekuid strateegiadokumendi ja tegevuskava uuendamiseks. Strateegia uuendamine lõpeb strateegia heakskiitmisega kõikide kohalike omavalitsuste volikogude poolt.

Tegevuskava täitmise seire toimub kord aastas. Selleks koostab POL koos PAK-iga ülevaate sellest, kuidas tegevuste elluviimine on edenenu. Ülevaate kinnitab POL-i üldkoosolek ning see avaldatakse Põlvamaa.ee portaalis. Tegevuskava seirele järgneb iga-aastane tegevuskava uuendamine. Strateegia uuendamine lõpeb strateegia heakskiitmisega kõikide kohalike omavalitsuste volikogude poolt.

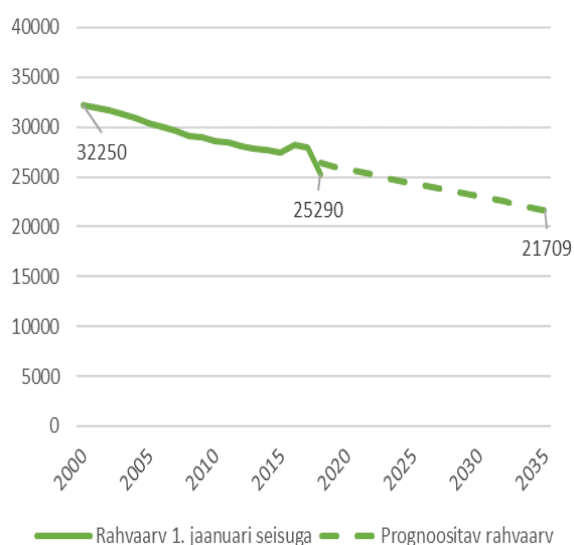
Põlvamaa arengustrateegia 2035+

Lisa 1 – Põlvamaa võtmeprobleemid

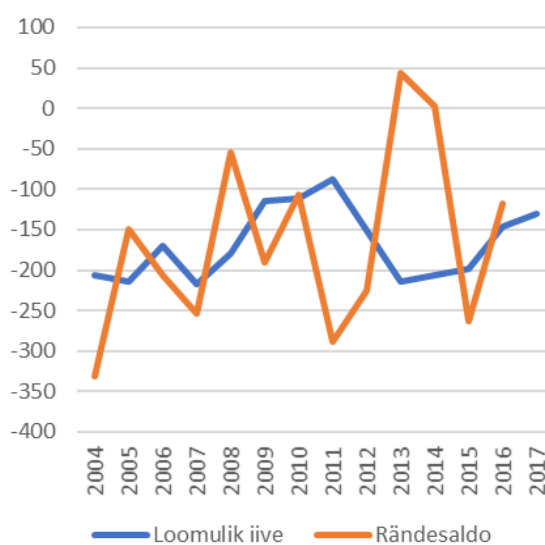
Käesolevas Põlvamaa arengustrateegia lisis on välja toodud viis Põlvamaa kõiki kohalikke omavalitsusi ja eluvaldkondi mõjutavat võtmeprobleemi. Maakonna hetkeolukorra kirjeldamiseks kasutatud andmed kehtivad haldusreformieelse maakonna kohta (kui ei ole öeldud teisiti) ning ei ole strateegia koostamise hetkel seetõttu enam 100% õiged. Kuna maakonna piiride muutus puudutas 10% maakonna elanikest ning probleemid puudutavad piirkonda laiemalt, ei tohiks see üldistele trendidele siiski olulist mõju avaldada.

1. Elanike arvu vähenemine

Põlvamaa elanike arv vähenes perioodil 2000-2017 ligi 4300 elaniku ehk 13,3% võrra (vt joonis 1). Rahvaarvu vähenemine puudutas seejuures kõiki Põlvamaa omavalitsusi. Statistikaameti 2014. aasta prognoos ennustab selle negatiivse trendi jätkumist – aastaks 2035 võib Põlvamaa elanike arv väheneda 21 700 elanikule. Kuna statistikaameti prognoos käsitles haldusreformi eelset maakonda, tuleks reformi käigus muutunud maakonna piiride tõttu prognoosi vähendada veel umbes 2 400 elaniku võrra ehk 2035. aastaks võib Põlvamaa rahvaarv langeda kõigest 19 300 elanikuni. Võrreldes 2018. aastaga, oleks Põlvamaa rahvaarv seega 6000 elaniku (ehk 27,6%) võrra väiksem. Suur elanike arvu vähenemine muudab avalike teenuste pakkumise senisel kujul oluliselt kallimaks ning halvendab tuntavalt ka piirkonna sotsiaalmajanduslikku seisundit.

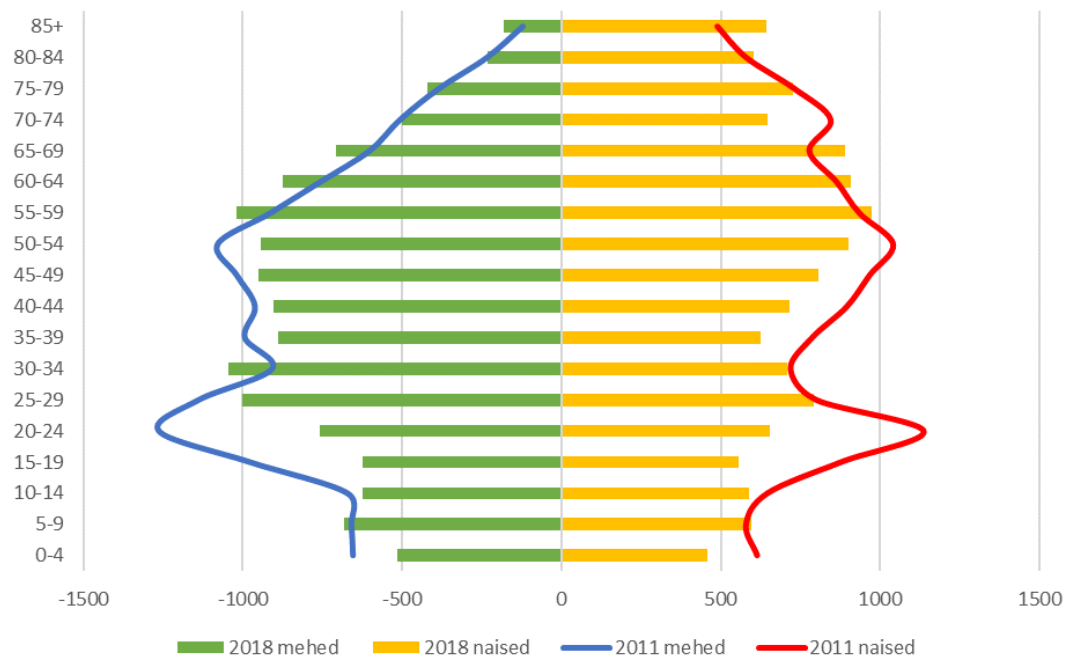

Joonis 1. Põlvamaa rahvaarv perioodil 2000-2017 ja rahvaarvu prognoos perioodiks 2018-2035
Allikas: Statistikaamet

Joonis 2. Põlvamaa rahvaarvu muutuse komponendid
Allikas: Statistikaamet

Elanikkonna vähenemise põhjuseks on olnud negatiivne loomulik iive ja negatiivne rändesaldo (vt joonis 2). Alates 2004. aastast on Põlvamaa iive olnud püsivalt negatiivne, jäädes enamasti -100 ja -200 inimese vahele. Sarnane on olukord ka rändega – alates 2004. aastast on Põlvamaa rändesaldo olnud positiivne ainult kahel aastal, 2013 ja 2014.

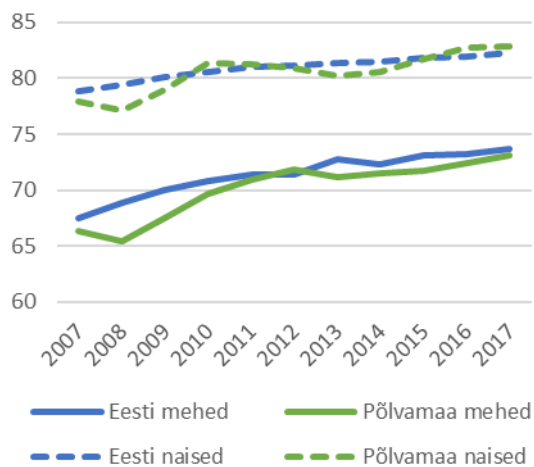

Joonis 3. Haldusreformijärgse Põlvamaa rahvastikupüramiid
Allikas: Rahvastikuregister

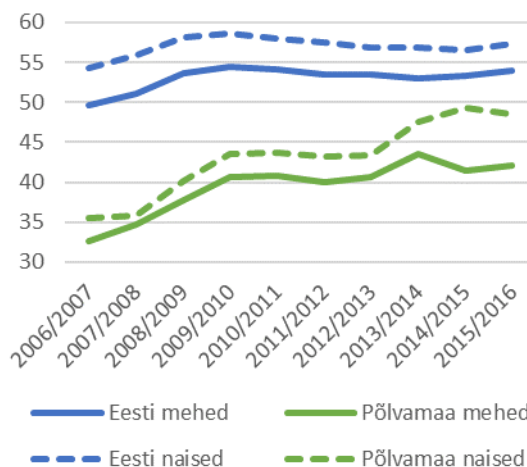
Põlvamaa elanike arvu stabiilsena hoidmine saab maakonnale olema suureks väljakutseks. Arvestades, et 2017. aastal sündis Põlvamaal ainult 226 last ning sünnitusealiste naiste arv langeb järgmise paarikümne aasta jooksul oluliselt (vt joonis 3), on ebatõenäoline, et Põlvamaa elanike arvu on võimalik 2018. aasta tasemel hoida positiivse iibe kaudu. Lootustandvam on olukord rändega – head elukeskkonda pakkudes oleks mõeldav uute elanike lisandumine mujalt Eestist. Lisaks paraneksid noorte perede lisandudes ka iibenäitajad.

2. Elanike puudulik tervisekäitumine ja halvad tervisenäitajad

Põlvamaa elanike keskmine eluiga on viimase 10+ aasta jooksul järjepidevalt tõusnud ning on samaväärne Eesti keskmise elueaga nii meeste kui ka naiste lõikes (vt joonis 4). Oluline mahajäämus esineb aga Põlvamaa elanike tervisenäitajates.

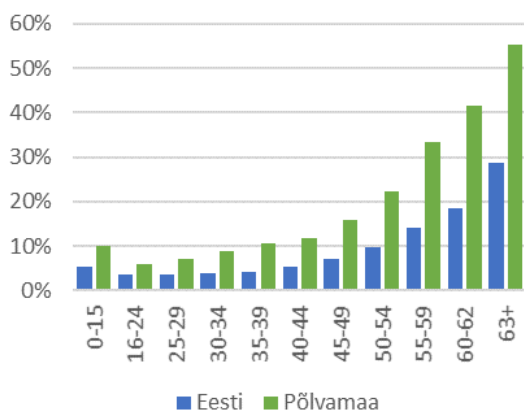

Joonis 4. Oodatav eluiga sünnihetkel
Allikas: Statistikaamet

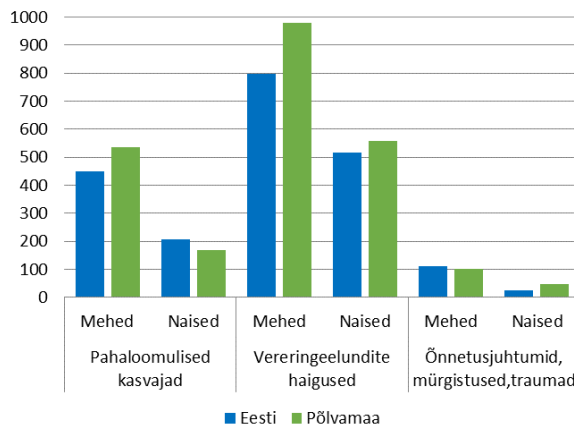

Joonis 5. Tervena elada jäänud aastad sünnihetkel
Allikas: Statistikaamet

Põlvamaal on ülekaaluliste osakaal rahvastikus suurem kui Eestis keskmiselt, puudega inimeste osakaal on Eesti keskmisest suurem kõigis vanuserühmades (vt joonis 6), meeste depressiooni esinemise näitaja on üks Eesti kõrgeimaid. Kokkuvõttes kajastub see kõik elanike tervena elatud aastates, mis Põlvamaal on 10 aasta võrra väiksemad kui Eestis keskmiselt (vt joonis 5).

Joonis 6. Puudega inimeste osakaal vanuserühma järgi 2017. aastal
Allikas: Sotsiaalkindlustusamet

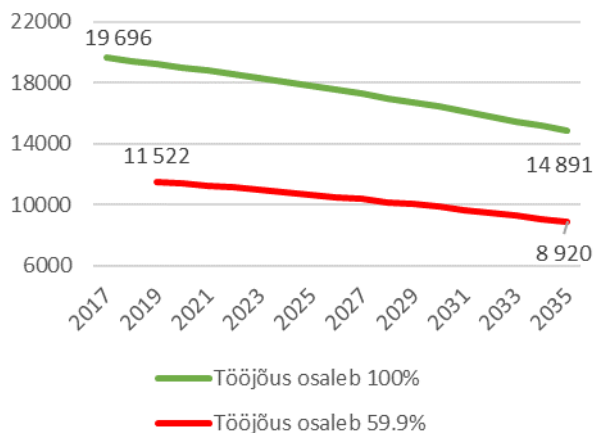

Joonis 7. Standarditud suremuskordaja 100 000 elaniku kohta 2017. aastal
Allikas: Tervise Arengu Instituut

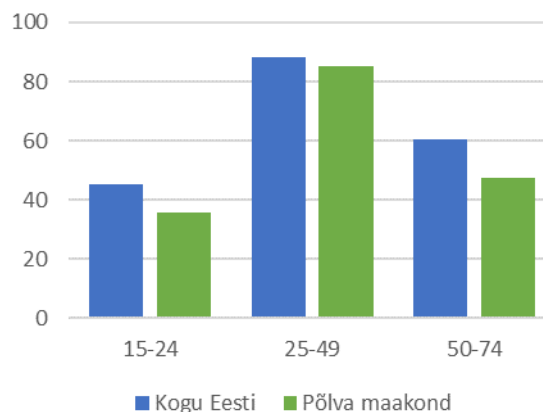
Halbade tervisenäitajate üheks põhjuseks on puudulik tervisekäitumine. Tervise Arengu Instituudi poolt koostatud maakonna tervise ja heaolu ülevaatest selgub, et Põlvamaal on Eesti keskmisest kõrgema vigastuste tõttu haiglaravil viibinute arv, vereringeelundite haiguste surmade arvud (vt joonis 7), raseduse ajal suitsetajate osakaal, tabatud joobes juhtide arv, uppumiste ja veeõnnetustest päästetute arv. Eesti keskmisest madalam on spordi harrastajate osakaal rahvastikus (vt joonis 17).

3. Madal tööjõupotentsiaal

Vähenev ja halbade tervisenäitajatega rahvastik mõjutab tugevalt ettevõtlussektorit, sest väheneb ühe ettevõtluse jaoks olulise ressursi, tööjõu, kättesaadavus. 2017. aastal oli Põlvamaal 19,7 tuhat tööealist elanikku (vanuses 15 – 74 aastat). Statistikaameti prognoosi alusel väheneb Põlvamaa tööealiste elanike arv 2035 aastaks 14,9 tuhandeni (vt joonist 8).

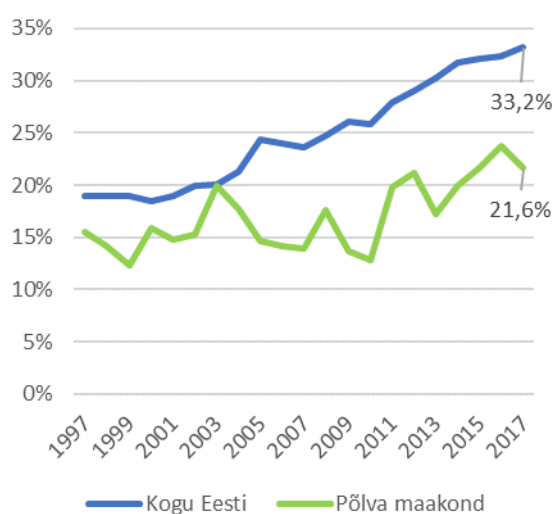
Joonis 8. Tööealiste elanike arvu ja tööjõu hulga prognoos aastani 2035
Allikas: Statistikaamet

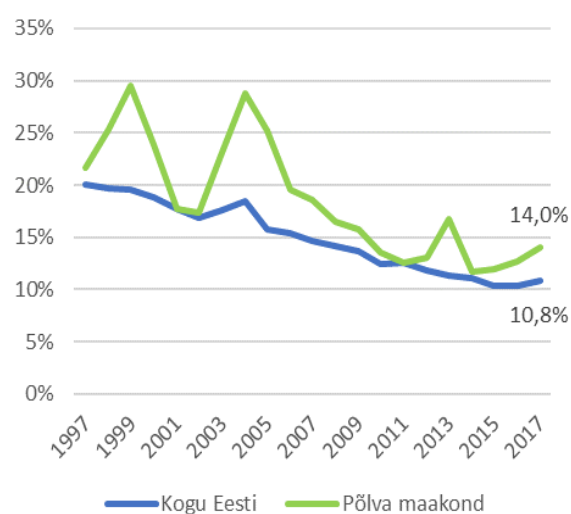
Joonis 9. Tööjõus osalemise määr 2017. aastal erinevates vanusegruppides
Allikas: Statistikaamet

Lisaks elanikkonna vähenemisele on Põlvamaa probleemiks ka madal töajõus osalemise määr. 2017. aastal kuulus aktiivse töajõu hulka (st hõivatud ja töötuna registreeritud) vaid 59,9% Põlvamaa tööealisest elanikkonnast. See on oluliselt madalam kui Eesti keskmine samal aastal (71,6%). Suur mahajäämus Eesti keskmisest töajõus osalemise määrast on olnud Põlvamaa probleemiks pikalt. See puudutab kõiki vanuserühmasid (vt joonis 9), ent suurim mahajäämus on olnud 50 – 74 aastaste elanike seas.

Oluliselt põhjustab seda eelpool mainitud Põlvamaa elanike kehvad tervisenäitajad, mis inimesed enneaegselt töajõuturult minema viib. Oluline võib olla ka Põlvamaale iseloomuliku hajaasustuse mõju, sest kodu ja töökoha vahelise vahemaa suurenedes suurenevad ka töötajate kulud (nii aja- kui transpordikulu) ning väheneb motivatsioon tööl käia. See aga mõjutab tugevalt just vanemate juures elavaid noori ning pensioniealisi, sest tõenäoliselt ei ole neil (veel või enam) olulisi rahalisi kohustusi finantsasutuste (nt kodulaen) või pere ees (alaealiste laste ülalpidamine) ning seega puudub ka vajadus ilmtingimata töökoht leida.

Joonis 10. Kõrgharidusega inimeste osakaal töajõus
Allikas: Statistikaamet

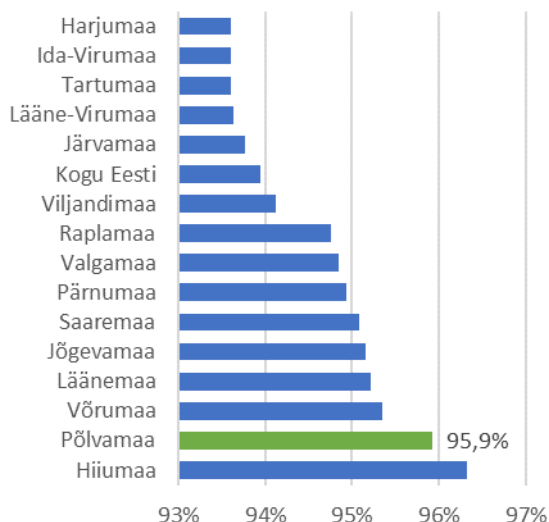

Joonis 11. Esimese taseme (või madalama) haridusega inimeste osakaal töajõus
Allikas: Statistikaamet

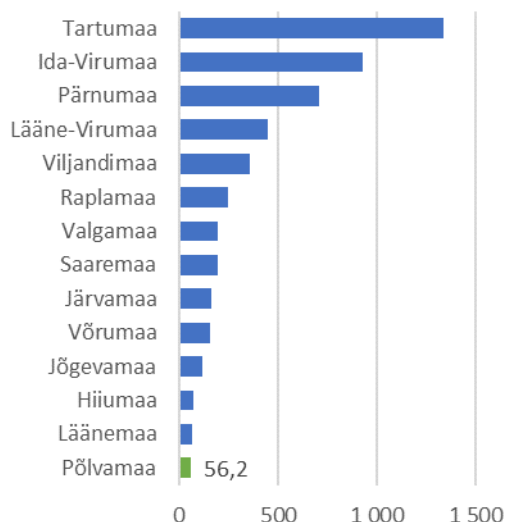
Maakonna töajõupotentsiaali mõjutab oluliselt ka Põlvamaa töajõu madal haridustase. 2017. aastal moodustasid kõrgharidusega inimesed kõigest 21,6% Põlvamaa töajõust. Samal aastal oli Eesti keskmine kõrgharidusega inimeste osakaal töajõus 33,2%. Põlvamaa mahajäämus kõrgharidusega töötajate osakaalus on aastate jooksul järjest suurenenud (vt joonis 10). Eesti keskmisest kõrgem on Põlvamaal aga esimese või madalama taseme haridusega inimeste osakaal töajõus (vt joonis 11).

4. Vähesuutlikud ettevõtted

2017. aastal kuulus Statistikaameti statistilisse profiili 2231 Põlvamaa ettevõtet, kellest 95,9% olid mikroettevõtted (alla 10 töötajaga), 3,4% olid väikeettevõtted (10-49 töötajat), 0,6% ehk kolmteist olid keskmise suurusega ettevõtted (50-249 töötajat) ning ainult 0,1% ehk 2 olid suured ettevõtted (250 ja rohkem töötajat). Mikroettevõtete osakaal on vaid Hiiumaal suurem kui Põlvamaal (vt joonis 12). 20 ja enama töötajaga ettevõtte arv on alates 2010. aastast püsitud stabiilsena. Pärast 2007. aastat ei ole Põlvamaal loodud ka ühtegi 10 või enama töötajaga ettevõtet.

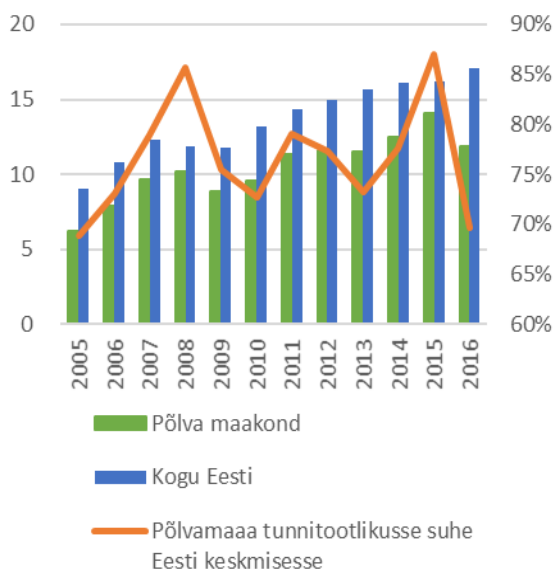

Joonis 12. Mikroettevõtte osakaal maakonniti 2017. aastal.
Allikas: Statistikaamet

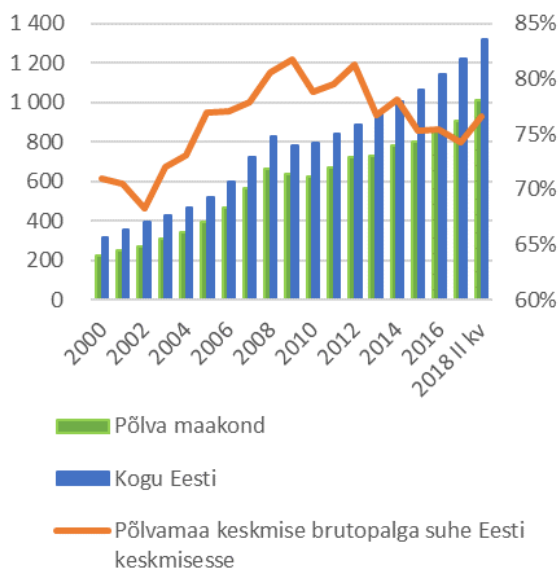

Joonis 13. Kaupade ja teenuste eksport maakonniti 2017. aastal, miljonites eurodes
Allikas: Statistikaamet

Mikroettevõtete domineerimise üheks põhjuseks on kahtlemata piirkonna madal tööjõupotentsiaal, mis pärsib üle 10 töötajaga ettevõtete sündi ning raskendab olemasolevatel ettevõtetel suuremaks kasvamist. Mitmed Põlvamaa ettevõtlussektori probleemid tulenevad just ettevõtete väiksusest, sest väikesed ettevõtted ei ole enamasti võimelised tegema suuremaid investeeringuid, tegelema teadus- ja arendustegevusega ning eksportima. Seda tõestab Põlvamaa ettevõtete väike ekspordimaht, mis 2017. aastal oli 56,2 miljonit eurot. Sellega paiknes Põlvamaa maakondade võrdluses viimasel kohal (vt joonis 13).

Joonis 14. 20 ja enama hõivatuga ettevõtete tunnitootlikkus lisandväärtuse alusel eurodes ning Põlvamaa suhe Eesti keskmisesse
Allikas: Statistikaamet

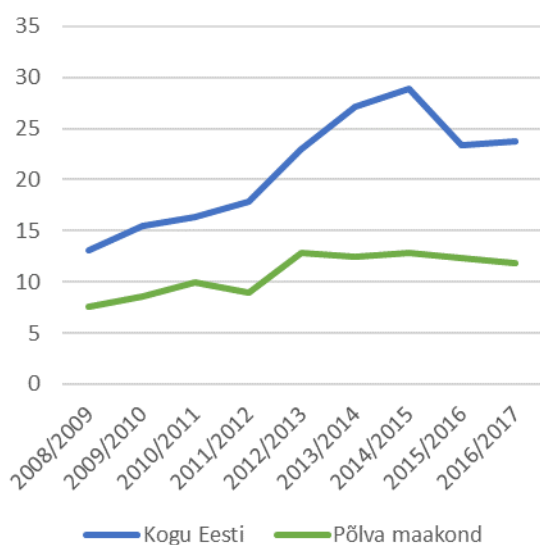
Joonis 15. Keskmine brutopalk eurodes ning Põlvamaa suhe Eesti keskmisesse
Allikas: Statistikaamet

Eelnev mõjutab ettevõtete tootlikkust, mis on Põlvamaal olnud püsivalt Eesti keskmisest madalam (vt joonis 14), ning kajastub lõpuks ka töötajatele makstavas palgas. 2018. aasta II kvartalis oli töötajatele makstav keskmine brutopalk Põlvamaal 1 012 eurot (vt joonis 15). Selle palgatasemega paiknes Põlvamaa maakondade arvestuses 11. kohal (15st). Eesti keskmisest brutopalgast moodustas Põlvamaa töötajate brutopalk 77%. Alates 2005. aastast on Põlvamaa palgatase püsinud 74% ja 82% vahel, kuid näidanud viimastel aastal pigem langustrendi.

5. Teenuste kallidus ning piiratud arv ja kättesaadavus

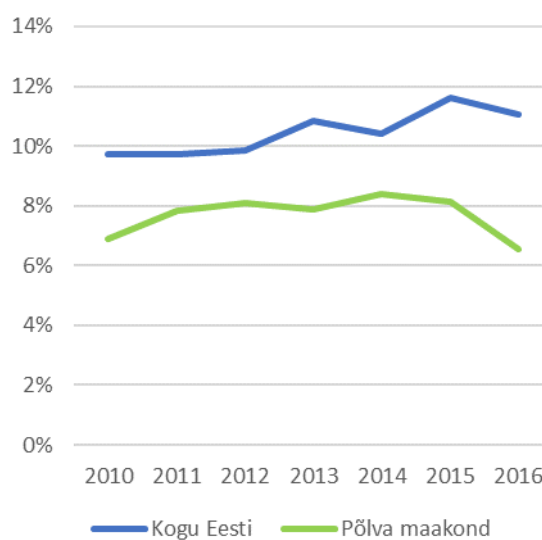
Põlvamaa asustustihedus on Eesti keskmisega võrreldes madal ning elanikkond on ruumis suhteliselt ühtlaselt jaotunud. Lisaks oli praegune maakond enne 2017. aasta haldusreformi jagunenud 11 omavalitsuse vahel. Eelpool nimetatut viinud selleni, et maakonnas on kolm vallakeskust, kuid nende roll maakonna elanikkonna teenindajana on seni jäänud tagasihoidlikuks, sest elanikud on saanud enamiku avalikest teenustest kätte kohalikest vallakeskustest. Väheneva rahvastikuga maakonnas toob ruumis hajusalt jaotunud elanikkond ja teenuste pakkumine kaasa mitmeid probleeme.

Esiteks muudab see avalike teenuste pakkumise kalliks, sest valdadel tuleb ülal pidada suurt hulka hooneid, soetada rohkem inventari ning hoida palgal rohkem töötajaid. Lahenduseks ei saa siin olla avalike teenuste koondamine keskustesse, sest see liigutab osa kulusid lihtsalt valdadelt teenuste tarbijatele üle (suuremate aja- ja transpordikulude näol). Lisaks peaksid vallad jätkuvalt leidma lahenduse tühjaks jäänud hoonetele.

Joonis 16. Huvihariduses osalevate noorte osakaal 7–26-aastastest noortest, %

Allikas: Eesti Noorsootöö Keskus

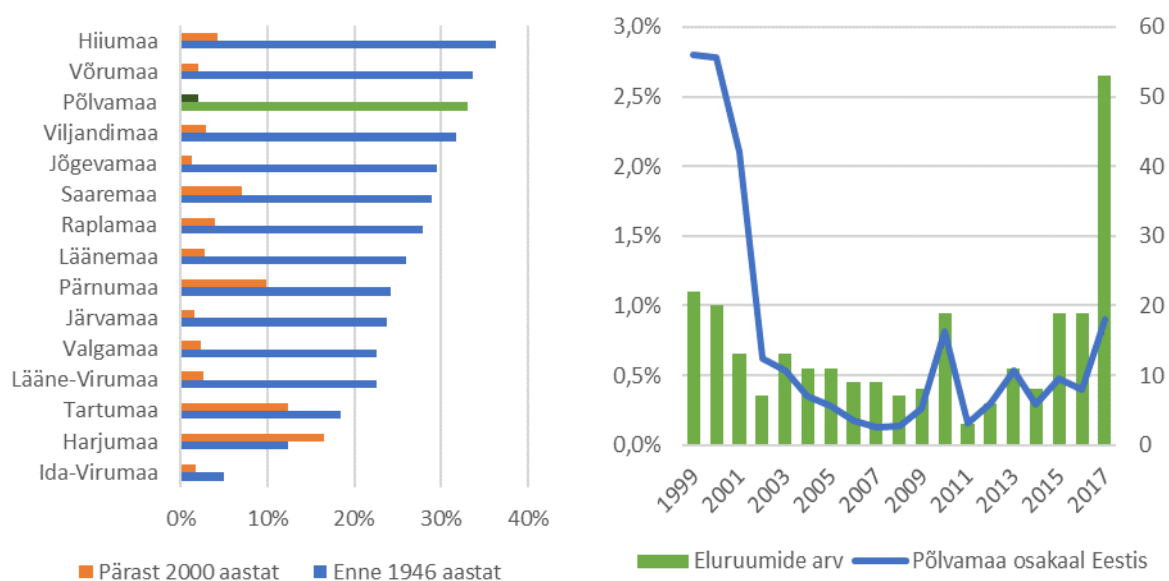
Joonis 17. Spordi harrastajate osakaal maakonna rahvastikus

Allikas: Statistikaamet

Teiseks seab teenuste hajusalt pakkumine piirid erinevate teenuste hulgalet, mida igas kohas on võimalik pakkuda. Ühelt poolt on see seotud juba eelpool kirjeldatud kulukusega (nt sobilike ruumide tagamine ja inventari soetamine). Teisalt võib liigselt hajutatud teenuste pakkumine raskendada pädevate töötajate leidmist, kuna väikese tarbijate arvu tõttu on töötajale piisava koormusega töökoha pakkumine raskendatud. Väiksem teenuste hulk mõjutab elanike rahulolu teenuste kättesaadavusega ning kajastub lõpuks ka teenuste kasutajate arvus. Seda on näha nii peamiselt avaliku sektori rahastusel põhinevas huvihariduses, milles osalevate noorte osakaal jääb alla Eesti

keskmisele (vt joonis 16), kui ka suurema erasektori osakaaluga spordis, mille harrastajate osakaal jääb Eesti keskmisele alla (vt joonis 17).

Teenuste kalliduse ja kättesaadavuse probleem ei puuduta ainult avalikke teenuseid. Vähenev ja hajali paiknev rahvastik muudab teenuste pakkumise väheatraktiivseks ka ettevõtete jaoks, sest on seotud vähese kasumlikkuse ja suurema riskiga. Selgelt ning arengut oluliselt pärssivalt väljendub see näiteks pankade laenupoliitikas ja maakonna kinnisvaraturus. Kuigi maakonna eluhoonete vanus on üks Eesti suurimaid (vt joonis 18), ei ole kasutusse lubatud uute eluruumide arv maakonnas olulist kasvutrendi näidanud ning valminud uute eluruumide tähtsus Eesti kinnisvaraturul on marginaalne (vt joonis 19). Probleeme laenude saamisega on väljendanud ka Põlvamaa ettevõtjad. Arenduskeskuse poolt läbi viidud maakonna ettevõtjate uuringust selgus, et 35,5% ettevõtetest vajaks investeringuteks laenu võtmisel lisagarantiid ning 12,6% ettevõtete jaoks on üheks kõige olulisemaks ettevõtte arengut takistavaks probleemiks halb juurdepääs laenudele ja krediitidele.

Joonis 18. Eluhoonete osakaal ehitusaja järgi maakondades 2017. aastal.

Allikas: Statistikaamet

Joonis 19. Kasutusse lubatud eluruumide arv uusehitustes.

Allikas: Statistikaamet

Hajali paiknev elanikkond vajab koolis ja tööl käimiseks ning teenuste tarbimiseks ka suurt teedevõrku, mille ülalpidamine on kallid ja muutub väheneva rahvastiku olukorras järjest keerulisemaks. Hetkeolukorda illustreerib tõsiasi, et Põlvamaa teedevõrk on Eesti keskmisest tihedam, kuid mustkattega teede osakaal on üks Eesti madalaimaid. Lisaks on kulukam ka ühistranspordi korraldamine, sest bussiliinid peavad jõudma paljudesse kohtadesse, samas kui sõitjate arv liini kohta ei ole eriti suur.

Põlvamaa arengustrateegia 2035+

Lisa 2 – Seosed riigi valdkondlike arengudokumentidega

Käesolevas Põlvamaa arengustrateegia 2035+ lisas on välja toodud arengustrateegia seosed riigi valdkondlike arengudokumentidega. Arengustrateegia seoseid teiste arengudokumentidega on käsitletud visiooni ja strateegiliste eesmärkide tasandil.

Kagu-Eesti tegevuskava 2015-2020

Kagu-Eesti visioon aastaks 2020: „Kagu-Eesti on eripärast kultuuri ja loodust väärtustav ja vääripärandav atraktiivne elu- ja töökeskkond, mida iseloomustab tugev konkurentsivõimeline majandustegevus. Kagu-Eesti paistab väljapoole ühtse ja tugeva omanäolise regioonina ja on igas mõttes (majanduslikult, kultuuriliselt, julgeolekuliselt) oluline osa Eesti riigist kui tervikust. See on turistidele tuntud ja hea mainega turismisihtkoht, mis pakub meeldejäätavat reisielamust ning kust on soovi korral mugav reisida teistesse naaberpiirkondadesse. Kagu-Eesti üks eripära on piiriregiooniks olemine, sealhulgas Euroopa Liidu välispiiril. Iga inimene tunneb siin end vajaliku ja väärtuslikuna. Ettevõtlus on tulus ja töökohad hästi tasustatud. Piirkonnas on võimalik omandada kvaliteetsed ja mitmekesist gümnaasiumi- ja kutseharidust. Rahvaarvu vähenemine on võrreldes prognoosidega pidurdunud ning elanike sisse- ja väljarände saldo on tasakaalus või positiivne.“

Tugev seos Põlvamaa arengustrateegia 2035+ visiooniga, mis samamoodi rõhutab eripärast looduskeskkonda ja atraktiivset elu-, töö- ja puhkekeskkonda. Samuti on Kagu-Eesti tegevuskava visioonil seosed Põlvamaa arengustrateegia kolme strateegilise eesmärgiga – mainitud on nii rahvaarvu stabiliseerimist (inimarengu valdkonna str. eesmärk), konkurentsivõimelist ja tulusat ettevõtlust (majandusarengu valdkonna str. eesmärk) ning külaliste ootustele vastava turismitaristut ja häid ühendusi (taristu valdkonna str. eesmärk).

Eesti regionaalarengu strateegia 2014-2020

Regionaalarengu strateegia visioon 2030+: „Oma eripäradele tuginedes panustab iga piirkond Eesti kui terviku konkurentsivõime kasvule, saades omakorda osa sellega kaasnevatest hüvedest. Inimestel on igas toimepiirkonnas kättesaadavad head töökohad, kvaliteetsed teenused ning mitmekülgseid tegevusi võimaldav meeldiv elukeskkond.“

Tugev seos Põlvamaa arengustrateegia 2035+ majandusarengu ja taristu valdkondade strateegiliste eesmärkidega.

Konkurentsivõime kava "Eesti 2020"

Konkurentsivõime kava „Eesti 2020“ kaks peamist ja keskset eesmärki:

1. Saavutada tootlikkuse kiire kasv nii suurema kapitalimahukuse kui ka kõrgema lisandväärtusega toodete ja teenuste kaudu;
2. hoida kõrget tööhõive taset.

Tugev seos Põlvamaa arengustrateegia 2035+ majandusarengu valdkonna strateegilise eesmärgi ja selle elluviimist toetavate tegevussuundadega.

Eesti ettevõtluse kasvustrateegia 2014-2020

Eesti ettevõtluse kasvustrateegia 2014-2020 üldesmärgid:

- *Tõsta tootlikkust töötaja kohta Euroopa Liidu keskmisega võrreldes 80%-ni*
- *Tõsta tööhõive määra vanusegrupis 20-64 76% tasemele*

Tugev seos Põlvamaa arengustrateegia 2035+ majandusarengu valdkonna strateegilise eesmärgi ja selle elluviimist toetavate tegevussuundadega.

Noortevaldkonna arengukava 2014-2020

Noortevaldkonna arengukava 2014-2020 üldesmärk: *„Noorel on avarad võimalused arenguks ja eneseteostuseks, mis toetab sidusa ja loova ühiskonna kujunemist.“*

Tugev seos Põlvamaa arengustrateegia 2035+ inimarengu valdkonna strateegilise eesmärgi ja selle elluviimist toetavate tegevussuundadega.

Transpordi arengukava 2014-2020

Transpordi arengukava 2014-2020 üldesmärk: *„Eesti transpordisüsteem võimaldab inimeste ja kaupade liikumist kättesaadaval, mugaval, kiirel, ohutul ja kestval moel.“*

Tugev seos Põlvamaa arengustrateegia 2035+ taristu valdkonna strateegilise eesmärgi ja selle elluviimist toetavate tegevussuundadega.

Eesti elukestva õppe strateegia 2020

Eesti elukestva õppe strateegia 2020 üldesmärk: *„Kõigile Eesti inimestele on loodud nende vajadustele ning võimetele vastavad õpivõimalused kogu elukaare jooksul, et tagada neile isiksusena väärika eneseteostuse võimalused ühiskonnas, töö- ja pereelus.“*

Tugev seos Põlvamaa arengustrateegia 2035+ inimarengu valdkonna strateegilise eesmärgi ja selle elluviimist toetavate tegevussuundadega.

Rahvastiku tervise arengukava 2009-2020

Rahvastiku tervise arengukava 2009-2020 strateegilise valdkonna üldesmärk: *„Tervena elatud eluiga on Eestis aastaks 2020 pikenenud meestel keskmiselt 60 ja naistel 65 eluaastani ning keskmine eeldatav eluiga on pikenenud meestel 75 ja naistel 84 eluaastani.“*

Tugev seos Põlvamaa arengustrateegia 2035+ inimarengu valdkonna strateegilise eesmärgi ja selle elluviimist toetavate tegevussuundadega.